

Tour & Taxis, de voorbeeldige renovatie van het voormalige Gare Maritime in Molenbeek, Brussel. foto's Harald Jahn

De ruimte blijft intiem, de akoestiek aangenaam

Brussel gaat zo bruto om met zijn stedenbouwkundig erfgoed dat er een woord voor is bedacht, Brusselisering. Gelukkig kan het ook anders, ziet HARALD JAHN. Met twee grootschalige renovaties, KANAL Centre Pompidou en Tour & Taxis, nestelt zich een nieuwe schoonheid in de stad.

Citroën DS in de voormalige Citroëngarage, nu KANAL Centre Pompidou in Molenbeek, Brussel.

Zorgvuldige stedenbouw was een vreemd woord in een stad die eerst haar rivier onder grote gewelven liet verdwijnen, om kort daarna de helft van de oude stad af te breken - voor een spoortunnel waarvan de bouw decennia duurde en waarvan het tracé nu wordt omzoomd door standaardgebouwen van beton en staal.

Intussen is deze zeer aantrekkelijke spoorlijn, de kern van een dicht op elkaar aansluitend spoorwegnet, een belangrijke reden waarom velen na het werk pendelen, van het ruige en lawaaierige Brussel naar Mechelen of Gent, slechts een half uurtje verderop. Snelle verbindingen leiden tot langere verplaatsingen. Ze leiden niet tot tijdswinst, maar tot ruimteverlies, het dagelijkse reistijdbudget verandert nauwelijks. Er gaat niet alleen ruimte verloren, maar ook belastinginkomsten als de werknemers van Brusselse bedrijven buiten de hoofdstad gaan wonen.

Sinds de jaren negentig probeert Brussel dit tegen te gaan en de middenklasse terug te halen. De stad zet daarbij bewust in op gentrificatie - de opwaardering van oude

buurten om rijkere bewoners aan te trekken - een instrument dat in andere steden met gemengde gevoelens wordt bekeken.

Vooral in Sint-Jans-Molenbeek is de verandering steeds zichtbaarder. Het is een door immigranten bewoonde volkswijk, die berucht werd als woonplaats van de Parijse aanslagplegers van 2015 en ligt ten westen van het kanaal Brussel-Charleroi. Vanwege de aantrekkelijke ligging, aan de rand van de Vijfhoek, het eigenlijke Brusselse stadscentrum, kwam de wijk in het vizier van investeerders. Goed verbonden met metro en tram, lege fabrieken, leegstaande pakhuizen langs het kanaal, en een enorme straatmarkt met goedkope verse producten: alle ingrediënten waar de moderne bohémien van houdt, zijn aanwezig. En zo draaien nu kleurrijke tinnen windmolens langs de kade, waarvan de muur eigentijdse portretten van immigranten toont zoals men ze graag ziet: met traditionele hoofddoeken, maar lachend en met grappige 3D-brillen in rood en blauw. Boven hen werpen functieloos geworden kranen hun schaduw over latte macchiato cafés en designer winkels; op de etalage van een dure sportwinkel staat Creatives are the new athletes.

Het eerste bruggenhoofd van de infiltratie met hedendaagse cultuur in Molenbeek was MIMA, het Millennium Iconoclast Museum of Art in een bakstenen gebouw van een oude brouwerij. MIMA wil de kunst van de jongere generatie overbrengen op een nog ongeïnformeed publiek; veel van de kunstenaars komen uit de straatkunstscène. In de omliggende delen van de voormalige brouwerij bevinden zich de gangbare toepassingen in dergelijke clusters: gastronomie, een designhotel, een coachingcentrum voor jonge ondernemers. Daarachter groeit een nieuwe woontoren met een droomuitzicht tot in de Brusselse hemel. Een kilometer naar het noorden vormt de te brede Leopold II Laan de afsluiting van de wijk; enkele bovenmaatse postmoderne kantoorgebouwen hebben het kwetsbare stedelijk weefsel van Molenbeek er danig verpest.

Aan de overkant van het kanaal ondergaat de iconische Citroëngarage een gedaanteverandering tot het binnen afzienbare tijd te openen museum KANAL Centre Pompidou. In de jaren dertig bouwde Citroën prestigieuze warenhuizen met bijhorende werkplaatsen en garages; de bekendste lagen in Parijs, Lyon en Brussel. Terwijl de Garage Marbeuf in Parijs onherkenbaar is verbouwd, is de Art Deco-architectuur van zijn tegenhanger in Lyon voorzichtig gerestaureerd. In Brussel domineert de voormalige verkoopvleugel van het complex het IJzerplein. Oorspronkelijk was het een luchtige hal in gestroomlijnde vorm, bijna 25 meter hoog, zonder tussenniveaus, 's nachts dramatisch verlicht; pas later werden er zes verdiepingen in aangebracht.

Achter de gewezen showroom beslaat de rest van het gebouw een perceel van 100 x 200 meter; twee woningen waarvan de eigenaren destijds weigerden te verkopen, bleven als 'fremdkörper' achter in gevel en gebouw. De plattegrond van het bijna honderd jaar oude gebouw is elegant, duidelijk en modern: vanuit de showroom leidt een 'straat' naar beneden, geflankeerd door garages, werkplaatsen en opslagruimtes voor reserveonderdelen.

In 2019 kon het publiek de vier jaar eerder door de stad aangekochte fabriek voor het eerst verkennen; als toekomstige exploitant

Het Gare Maritime is veranderd in een overdekt landschap rond een brede laan met kinderkopjes, stoepranden, zitmeubilair, kiosken en kleine parkjes

KANAL Centre Pompidou, museum in wording.

vulde Centre Pompidou het complex alvast met grootschalige tijdelijk exposities - die desondanks in de vele duizenden vierkante meter grote ruimte verloren gingen.

Intussen werkt een internationale groep architecten aan het project onder de werknaam *Une Scène pour Bruxelles/Een podium voor Brussel*. De 35.000 vierkante meter grote, voormalige showroom aan de pleinzijde wordt een 'showcase'; in de gigantische hal komen drie kubussen die dienstdoen als expositieruimte en auditorium.

De Brusselse kunstscène staat niet alleen kritisch tegenover de kosten van het project, maar ook tegenover het franchiseconcept dat eraan ten grondslag ligt, met name de licentiebetalings die KANAL moet voldoen aan Centre Pompidou in Parijs. Vanaf 2024 moet het complex zich openen naar de omgeving en de burgers een gastvrij verlengstuk van hun stad aanbieden, overdekt, met restaurants en winkels. Maar toch, ondanks zijn afmetingen is dit Museumkwartier niet meer dan een hoeksteen van een veel grotere ontwikkelingszone!

Voormalige goederenstations en verlaten havenfaciliteiten worden in moderne steden gezien als de plekken met potentie. Zoals, ten noorden van het kanaal en in het zicht van de Citroën-garage, het voormalige overslagstation Tour & Taxis.

De naam is afgeleid van de Duitse adellijke familie Thurn und Taxis die hier in de 16e eeuw de eerste internationale postdienst organiseerde. Vanaf 1900 ontstond hier een multimodaal vervoersknooppunt met overslagfaciliteiten en douane-entrepots, met duizenden banen, ook voor de inwoners van Molenbeek. Door de afschaffing van de interne grenzen in Europa en de opkomst van het vrachtverkeer nam het belang van het overslagcentrum met de jaren af; de laatste gebruiker vertrok in 1987. De as van het complex werd gevormd door het reusachtige goederenstation Gare Maritime, een hallenconstructie van vier hectare met een middenrif waar elke kathedraal bij in het niet valt, en vier flankerende vleugels.

Na een lange discussie over mogelijke bestemmingen werd gekozen voor een multifunctioneel, megagroot wijkcentrum; de even grootse als geslaagde verbouwing is als een overdekt landschap met in de centrale hal een brede laan, omzoomd met paviljoens, met winkels en kantoren. Neutelings Riedijk Architecten uit Rotterdam hebben een gevoelig ontwerp gerealiseerd door houten gebouwen in de gerenoveerde staalconstructie te plaatsen, wat heeft geleid tot een perfecte harmonie. Harmonieus, zo voelt ook de centrale laan aan, met zijn kinderkopjes, stoepranden, zitmeubilair en de kiosken in de 'zijstraten'.

Kleine parkjes scheppen afstand tot de winkelpuien, ook de balkons op de eerste verdieping, met daarachter kantoren, voelen volstrekt logisch aan. Een steeds terugkerend element is de X-vorm van de trappen die in tegengestelde richting naar de bovenverdieping lopen en waarvan de leuningen uit vierkante balken bestaan. Samen met de naar de entrees leidende galerijen vormen zij een intieme ruimtelijke structuur met een aangename akoestiek, voetstappen klinken gedempt op het warme hout.

Veel van de winkelruimtes staan nog leeg, de food court is vooral druk tijdens de lunchpauze van de omliggende kantoren; de vraag is of de juiste huurders zullen worden gevonden, of de mix succesvol zal zijn. Net als binnenkort in het KANAL Centre Pompidou is ook dit podium op zoek naar het juiste ensemble om een grootse entree te maken, al valt het te betwijfelen of ook de bewoners van Molenbeek er hun opwachting zullen maken.

Hoe het zij, de menselijke dimensies en het aangename gevoel van de gebruikte materialen bieden betere voorwaarden dan de zieloze staal-en-glasarchitectuur van de voorgaande 'Brusseliseringen', grootschalige stedenbouwkundige ingrepen die de stad te gronde hebben gericht. Hier, in Molenbeek Sint Jan, is nieuwe schoonheid opnieuw verankerd in de getormenteerde stad. Eindelijk. **Z**

Vertaling Deepl/Wido Smeets